

DAVID HUME MAUN JA PASSION HERKKYYDESTÄ

Ihmisen on mahdollista elää kahdenlaisessa maailmassa. Passioiden maailmaan kiinnittynyt on usein onnettoman tietämätön toisenlaisesta maailmasta, maun maailmasta, vaikkakin vain jälkimmäisessä ihminen voi saavuttaa varsinaisen onnellisuuden. Siirtymän maailmasta toiseen mahdollistavat lähinnä ymmärtäminen ja ajatteleminen, jotka kultivoivat, jalostavat ihmisen tunteita. Tällaisiin asioihin viitaten, vaikkakaan ei aivan näillä sanoilla, David Hume (1711-1776) kirjoittaa esseessään Maun ja passion herkkyydestä (Of the Delicacy of Taste and Passion), joka aloittaa pitkän sarjan Humen esseitä hänen teoksessaan Essays, Moral, Political, and Literary, vol. 1, 1779.

ERÄÄT ihmiset ovat alttiita tietynlaiselle *passion herkkyydelle*, mikä tekee heidät erittäin herkiksi kaikille elämän sattumuksille ja antaa heille voimakasta iloa jokaisesta onnekaasta tapahtumasta, samoin kuin vihlaisevaa murhetta, kun he kohtaavat epäonnea ja vastoinkäymistä. Palveluksilla ja hyvillä töillä saavuttaa helposti heidän ystävyytensä, pieninkin loukkaus taas herättää heidän kaunansa. Mikä tahansa heidän saamansa kunnia tai maine sana ylentää heitä rajattomasti, mutta halveksunta koskettaa heitä yhtä herkästi. Tämän tyypisillä ihmisillä on epäilemättä sekä voimakkaammat nautinnot että viiltävämmät surut kuin luonteeltaan rauhallisilla ja tyyhillä ihmisillä, mutta uskon, että kun kaikki asiat punnitaan, ei löydy ketään, joka ei olisi mieluummin luonteeltaan jälkimmäistä laatua, jos hänen luonteeltaan olisi täysin hänen omassa vallassaan. Hyvä tai huono onni on hyvin vähän meidän määräysvallassamme, ja kun tällainen luonteeltaan tunneherkkä henkilö kohtaa mitä tahansa epäonnea, suru tai kauna ottaa hänet täysin valtaansa ja riistää häneltä kaiken mahdollisuuden iloita elämän arkisista tapahtumista, eli sen oikean nautinnon, josta koostuu onnellisuutemme pääosa. Suuri onni on paljon harvinaisempaa kuin suuret tuskat; niinpä tunneherkkä luonne välttämättä kohtaa enemmän tuskaa kuin onnea. Sitä paitsi ihmiset, joiden passiot ovat tällä tavoin voimakkaita, ovat taipuvaisia tempautumaan kaikkien harkinnan ja hienovaraisuuden rajojen tuolle puolen, ja ottamaan elämässä vääriä askelia, jotka ovat usein korjaamattomia.

Joissakin ihmisissä on huomattavissa *maun herkkyydellä*, joka hyvin paljon muistuttaa tätä *passion herkkyyttä*, ja tuottaa samanlaista tunneherkkyyttä kaikenlaiselle kauneudelle ja rumuudelle, kuin jälkimmäinen tekee myötä- ja vastoinkäymisille, palveluksille ja loukkauksille. Esiteltäessä runoa tai taulua tällä tavoin lahjakkaalle ihmisel-

le hänen tunteensa herkkyydellä saa hänet herkästi liikuttumaan sen joka osasta; eikä mestarillisia kynän vetoja koeta sen kiihkeämmällä nautittavuudella ja tyydytyksellä kuin huolimattomuuksia tai järjettömyyksiä inholla ja kiusaantuneisuudella. Sivistynyt ja henkevä keskustelu tarjoaa hänelle korkeinta huvia; karkeus tai hävyttömyys on hänelle yhtä suurta rangaistusta. Lyhyesti, maun herkkyydellä on sama vaikutus kuin passion herkkyydellä: se laajentaa sekä meidän onnellisuutemme että kurjuutemme alaa, ja tekee meidät herkkä-tunteisiksi niin sellaiselle tuskalle kuin mielihyvällekin, joka jää muulle ihmiskunnalle vieraaksi.

Uskon kuitenkin jokaisen olevan samaa mieltä kansani siitä, että tästä samanlaisuudesta huolimatta maun herkkyydellä on yhtä haluttua ja kultivoivaa arvoista kuin on passion herkkyydellä valitettavaa ja, jos mahdollista, korjattavaa. Elämän hyvät tai ikävät sattumukset ovat hyvin vähän meidän määräysvallassamme; mutta voimme sangen pitkälle määrätä siitä, mitä kirjoja luemme, mihin huvituksiin otamme osaa ja missä seurassa liikumme. Filosofit ovat yrittäneet esittää onnellisuuden täysin riippumattomaksi kaikista ulkoisista asioista. Sellaista täydellisyden astetta on mahdotonta saavuttaa; mutta viisas ihminen yrittää sijoittaa onnellisuutensa sellaisiin asioihin, jotka pääosin riippuvat hänestä itsestään: eikä *sitä saavuteta* juuri millään muilla keinoin kuin tällä sentimentin herkkyydellä. Kun tällainen lahjakkuus on ihmisen osana, hän on onnellisempi siitä, mikä miellyttää hänen makuaan, kuin siitä, mikä tyydyttää hänen halujaan, ja saa enemmän nautintoa runosta tai pohdinnoista, kuin mitä kalleinkaan ylellisyys voi tarjota.¹

Vallitsipa näiden kahden herkkyyden lajin välillä alkujaan sitten millainen yhteys tahansa, olen vakuutunut siitä, ettei mikään yhtä hyvin pa-

ranna meitä tästä passion herkkyydestä kuin sen korkeamman ja hienostuneemman maun kultivointi, joka tekee meidät kykeneviksi arvioimaan ihmisten luonteita, taidokkaita sommitelmia ja jalompien taitojen ja taiteiden teoksia². Noihin aistejamme kohtaaviin ilmeisiin suloihin suuntautuva viehtymys riippuu kokonaan luonteen herkkätunteisuudesta: kuitenkin tieteiden ja vapaiden taiteiden kohdalla hienostunut maku merkitsee jossakin määrin samaa kuin vahva ymmärrys, tai ainakin riippuu siitä siinä määrin, että ne ovat erottamattomia. Arvioidakseen oikein taidokkaita sommitelmia, on otettava huomioon niin monta näkökulmaa, vertailtava niin montaa seikkaa ja edellytettävä sellaista ihmissuonteen tuntemusta, että yksikään ihminen, joka ei ole varustettu parhaimmalla arvostelukyvyllä, ei tule koskaan olemaan niiden suhteen siedettävä kriitikko. Tämä on myös uusi syy kultivoida vapaisiin taiteisiin suuntautuvaa makua. Arvostelukykyämme vahvistuu sitä käytettäessä. Me muodostamme osuvampia käsityksiä elämästä ja monet asiat, jotka miellyttävät tai vaivaavat muita, näyttävät meistä liian joutavilta ansaitakseen huomiomme. Samalla pääsemme asteittain siitä passion tunteellisuudesta ja herkkyydestä, joka on niin epämukava ominaisuus.

Mutta ehkä olen mennyt liian pitkälle sanoessani, että sivistyneisiin taiteisiin suuntautunut kultivoitunut maku sammuttaa passiot ja tekee meidät välinpitämättömiksi niitä asioita kohtaan, joita muu ihmiskunta niin hartaasti ajaa takaa. Tarkemmin ajateltuna huomaa, että se pikemminkin parantaa kykyämme tuntea kaikkia hienovireisiä ja miellyttäviä passioita ja tekee samalla mielen kykenemättömäksi karkeisiin ja rajuihin emootioihin.

*Ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.*³

Tähän on mielestäni löydettävissä kaksi hyvin luonnollista syytä. *Ensiksikin*, mikään ei ole niin kehittävää luonteelle kuin kauneuksien tutkiskelu, joko runoudessa, puhetaidossa, musiikissa tai maalauksessa. Ne antavat tiettyä sentimentin eleganssia, joka on muulle ihmiskunnalle vierasta. Emootiot, joita ne herättävät ovat pehmeitä ja hienovireisiä. Ne vetävät mielen pois arjen aherruksesta ja pyrinnoista, vaalivat pohtivaa mieltä, tekevät taipuvaiseksi tyyneyteen, ja tuottavat miellyttävää melankoliaa, joka kaikista mielen taipumuksista parhaiten sopii rakkauteen ja ystävyyteen.

Toiseksi, maun herkkyyden on suotuisaa rakkaudelle ja ystävyydelle rajoittaessaan valintamme muutamien ihmisiin ja tehdessään meidät välinpitämättömiksi enemmistön seuralle ja keskustelulle. Vain käytäntöön suuntautuneet ihmiset, miten vahvalla ymmärryksellä tahansa he ovatkaan varustettuja, ovat harvoin kovin tarkkoja erottamaan luontelaatuja, tai huomaamaan niitä hienoisia ero-

ja ja asteita, jotka saavat meidät tekemään eron jonkun ihmisen hyväksi. Kuka tahansa, jolla on kelvollinen ymmärrys, on riittävä heidän seurakseen: he puhuvat hänelle toivomuksistaan ja asioistaan samalla suorasukaisuudella kuin kenelle tahansa. He myös löytävät helposti muita, jotka ovat sopivia täyttämään hänen paikkansa, eivätkä he näin koskaan tunne mitään tyhjyyttä tai kaipuuta hänen poissaollessaan. Mutta hyödyntääkseni maineikkaan ranskalaisen⁴ kirjailijan viittausta, arvioimista voidaan verrata seinä- tai taskukelloihin, joissa tavallisenkin koneisto on riittävä näyttämään tunnit, mutta vain kaikkein tarkin voi osoittaa minuutit ja sekunnit ja erottaa pienimmätkin aikaerot. Hän, joka on hyvin omaksunut tietonsa sekä kirjoista että ihmisistä, nauttii oikeastaan vain joidenkin valittujen kumppanien seurasta. Hän tuntee liian selvästi, kuinka riittämätön muu ihmiskunta on niille ajatuksille, joita hän on elätellyt. Koskapa hänen tunteensa ovat siten keskittyneet pienen piirin sisälle, ei ihme että hän vie niitä pidemmälle eteenpäin, kuin jos ne olisivat tavanomaisempia ja mitäänsanomattomampia. Juomaseuralaisen hilpeys ja ilonpito jalostuu hänen kanssaan lujaksi ystävyudeksi ja nuorekkaan halun kiihkoista tulee hienostunut passio.

Suomentanut Marko Ruponen

Viitteet

1. Sitä kuinka pitkälle maun ja passion herkkyyden ovat yhteydessä toisiinsa alkuperäisessä mielen rakenteessa, on vaikea määritellä. Minusta niiden välillä on hyvin huomattava yhteys. Voimme nimittäin huomata, että naisilla, joilla on herkeemmät passiot kuin miehillä, on myös herkempi maku elämän koristeellisuuksien, vaatetuksen, tarve-esineiden ja arkisen käytäytymisen säädyllyisyyden suhteen. Mikä tahansa erinomaisuus näissä iskee heidän makuunsa paljon enemmän kuin meidän; ja kun miellyttävät heidän makuaan, nopeasti herättävät heidän hellät tunteensa. [Hume poisti elämänsä aikaisista painoksista toiseksi viimeisestä edellisen lauseen ja viimeisestä koko alaviitteen.]
2. [Tässä "taidokkaita" on käännös sanasta "genius", joka nyky-suomessa käännetään neroksi tai nerokkuudeksi. Humeen aikaan ja vähän hänen jälkeensä käsite kävi läpi murrosvaihetta, ja vasta myöhemmin nerouden nykymerkitys alkoi nousta esiin, kulminoituen romantiikassa. Hume käyttää muissa kirjoituksissaan yleisen tavan mukaisesti sanaa "genius" tarkoittamaan myös "taipumusta" tai esimerkiksi ajan "henkeä" ("The barbarous and violent genius of the age"), seuraten sanan latinankielistä alkuperää (genus=henki, -olento, suojelus- jne.).
3. [Taitojen ja taiteiden" on käännös sanasta "arts". Vielä nykyäänkin "art" tarkoittaa sekä "taitoa" että "taidetta", mutta Humeen aikana erityisesti ensimmäinen merkitys painottui. Myöskään myöhemmin esseessä ilmevät käsitteet "vapaat taiteet" ja "sivistyneet taiteet" eli "the liberal arts" ja "the polite arts" eivät viittaa niinkään taiteisiin vaan enemmänkin erilaisiin henkisiin taitoihin.]
4. [Ovidius (43 ekr.-?18 jkr), *Epistulae ex Ponto* (kirjeitä Pontoksesta) 2.9.47-48: "Vapaiden taiteiden uskollinen opiskelu inhimillistä luonnetta ja estää julmuuden".]
5. Mons. Fontenelle, *Pluralité des Mondes*. Soir 6. [Bernard le Bovier de Fontenelle (1657-1757) oli ranskalainen akateemikko ja runoilija.]